

At omnes fere conveniunt lib. II Vitæ sancti Hilarii Venantio Fortunato esse ascribendum, cum sapienter sane stylum Fortunati ejusdem, a quo proinde, seu additamentum quoddam, superiori libro, a Fortunata Vercellensi elucubrato, censent adjunctum fuisse. Illud unum videtur obstare, quod Greg. Turouensis hujusce secundi libri, e quo *Miracula sancti Hilarii* deprompsit, mentionem faciat lib. de Gl. conf., cap. 12, iis scribis: Virtutes multas ad sancti Hilarii sepulcrum ostensas narrari, quas liber Vitæ ejus continet: nec citet nomen Venantii auctoris sui, cum tamen solemne eidem fuerit, quotiescunque elucubratum ab ipso aliquid promeret, nomen quoque amicissimi sibi viri adnotare. Supra citati scriptores *Hist. litt. Franc.* id factum putant, quod cum alter circumferretur liber de Vita sancti Hilarii, ne hujus quoque auctor Venantius crederetur, consulto ejus nomen, vel cum sermo esset de altero libro Vitæ sancti Hilarii, quem ipse Venantius elucubraverat, contulit. Verum quidquid ejus rei causa fuerit, certe silentium Greg. Turon. tanti non est, ut eo ducti librum secundum Vitæ sancti Hilarii, omnium fere suffragiis Venantio attributum, ac styli affinitate commendatum, eidem abjudicemus, præsertim cum et cætera omnia cum temporibus Fortunati concordent. Adde, quod idem Gregor. Turon., lib. II *Hist. Franc.* num. 31, memoret librum Vitæ sancti Remigii, suppresso auctoris nomine, quem tamen Fortunati esse, cum Bollandistis censemus, ut ostendetur in notis ad Vitam sancti Remigii.

Interea utrumque librum Vitæ sancti Hilarii hic subjicimus, ut exstant præfixi Operibus ejusdem sancti Hilarii Paris. 1655, cum notis cl. Editorum; quibus si quid vel a nobis interdum addendum videbitur, Edit. subjiciemus.

VITA SANCTI HILARII

EPISCOPI PICTAVIENSIS *

LIBER PRIMUS.

† PRÆFATIO.

Domno sancto, et meritis beatissimo patri ^e Pascentio papæ, Fortunatus.

1. Religiosi pectoris studio sollicitante communitus, papa beatissime, divinis in actibus cum sacri conversatione propositi jugiter exercitaris intentus, et intendis exercitandus, ut facile sit perspicuum ad culturam ecclesiasticæ disciplinæ et fuisse te genitum, et esse provecium, cum inefragabiliter veteris dispositionis catholici dogmatis fundamenta custos observas, et ad ædificationem plebis amantissimæ, veluti bonus instructor, adjiciendo aliquid, culmen fabricæ continuare festinas, non sine timore divino, cujus operis amore præventus me dignatus es perurgere quo de actibus sacratissimi viri Hilarii confessoris, qui te ab ipsis cunabulis ante sua vestigia, quasi peculiarem vernulam, familiariter nutrit, ut impensi muneris vel verba rependerem ^d, et si non plene, vel quadam ex parte complexa perstringerem, quatenus dum gregis auribus vox quodam

* In Mss. Colb.: Vita sancti Hilarii a servo suo Fort. presbytero, postea episcopo. MON. CONGREG. S. MAUR.

† Præfationis hujus loco in cod. Compendiensi ab annis circiter 800 scripto, brevior exstat prologus, quem, mendosum licet, hic attexere nonnihil juverit: Prologus ex gestis sancti Hilarii Pictaviensis episcopi et confessoris, Idus Januarii. Beatissimi Hilarii confessoris Vitam, vel Opera non unius sed multorum relatione comperimus in laudem Domini nostri Jesu Christi memoria traditam, et bellatorem Christianorum opusculis contra Arii perfidiam luculentissime flore defloratum, et in multiplicia in eis ad veræ fidei confessionem texere gesta. Hujuscemodi re [forsan, rei] beatus Hieronymus maximus stipulator enitet. Qualiter vel quomodo in synodo Ariminensi, temporibus

A modo et vita pastoris antiquissimi resonaret, et ille probaret ministerium, et ipse tuum non celares affectum.

2. Sed cum mei ingenii brevitatem mensuro, adeo beati Hilarii immensitatem fortem cognosco, ut pene mihi videatur æquale tam istud posse dicere, quam digito cælum tangere, præsertim quod etiam beati, ut audio, Hieronymi torrens illud eloquium recusaverit attentare, qui huic materiæ se imparem eatenus judicaverit, ut taceret Ego vero, cui nullius scientiæ irrigua fluentia succurrunt, quem vix stillicidii pauperis attenuata gutta perfundit, nihil proprio de fonte respirans, qua temeritate inter ingentia lumina, Euphratem beati Hilarii, et Nilum Hieronymi, siccos velim cursus extendere, cum de illo etiam doctissimi viri quidquid dicere potuerunt minus est quam meretur? Et cum vram sanctissimum consultus mihi sit mirari quam loqui, æquabilis fuerat hæc beato Ambrosio de fratre scribenda mandare, cui verba virtutibus conjuncta florebant. Tamen etsi cum mea verecundia vobis quidem obedientiam, et illi impendo, de quo non

Constantii principis, sub Tauro præfecto, miles Christi dimicavit, exiliumque pertulerit Phrygiæ, iustrumque exsulaverit, omnibus rectæ, piæque fidei sequacibus notum habetur. Prologum huic Vita excipit, Fortunati verbis expressa, iis tamen identidem mutatis. IDEM.

^c Hic Pascentius ex abbate basilicæ sancti Hilarii successit in sede Pictaviensi Pientio circa an. 564 vita functo, ut refert Cointius; idque ex mandato regis Chariberti, ut narrat Greg. Tur., lib. IV *Hist. Franc.*, cap. 48. Hæc Vita proinde scripta fuit ante an. 568, quo in sede Pictaviensi sedebat Maurovici, successor Pascentii.

^d Aliquot Mss., rependeres, seu rependeris. Tum: Etsi non plene, vel ex parte perstringam. S. MAURI.

çigne loquor, fortasse injuriam; sed concedi per veniam credidimus, quod devotione peccatur. Et ne protracta pagina fastidium potius generet quam provocet auditorem, nunc de ejus Vita proponamus.

INCIPIT LIBER.

3. Igitur beatus Hilarius, Pictavorum urbis episcopus, regionis ^a Aquitanicæ oriundus fuit, quæ ab Oceano Britannico fere millibus ^b nonaginta sejungitur; apud Gallicanas vero familias nobilitatis lampe non obscurus, imo magis præ cæteris gratia generositatis ornatus, nitore pectoris addito, quasi refulgens Lucifer inter astra, processit. Cujus a cubilibus tanta sapientia primitiva lactabatur infantia, ut jam tunc potuisset intelligi Christum in suis causis, pro obtinenda victoria, necessarium sibi jussisse militem propagari. Denique conjugem habens, et filiam, ita plenitudine Domini venerabiles animos ecclesiasticæ regulæ tradidit informandos, ut adhuc in laicali proposito constitutus, divino nutu, pontificis gratiam possideret; ita se ipsum propria disciplina coercerat ^c intonsus, quasi futuram speciem indicans, ut irreprehensibilis in templo Christi præpararetur sacerdos. Nam quod inter mortales adhuc valde videtur difficile tam cautum esse quemquam, qui se a Judæis vel hæreticis cibo suspendat, adeo vir sanctissimus hostes catholicæ religionis abhorruit, ut non dicam convivium, sed neque salutatio ei fuerit cum his prætereunti communis. Vitabat hæc, Davidico suffultus exemplo, ne cum hæreticis æneam participando, fieret illi in scandalum. O quam perfectissimum laicum, cujus imitatores ipsi etiam esse desiderant sacerdotes; cui non fuit aliud vivere, nisi Christum cum dilectione timere, et cum timore diligere, cujus sequaces currunt ad gloriam, divertentes ad pœnam; credenti succedunt præmia, recusanti tormenta! Qui omnes de pio religionis opere commonens, nunc alios de confessione inexaminabilis sanctæ Trinitatis informans, nunc reliquos promissione regni cœlestis invitans, non cessabat in plebem verba veritatis, fructum fidei redundantia, seminare.

4. Quo cognito de sancto Hilario, quoniam tantum lumen, etsi voluisset, latere non potuit, quippe necessarius [*At.*, necessarium] ut alienas tenebras in lucem transferret, concordante favore populi, auctore Dei Spiritu proclamante, vir olim mysteriis deputatus, aliquando sacris altaribus sacerdos ele-

ctus est. Crescebat in eo quotidie opinio, famulatrix virtutum; nec erat fama ejus contenta circumjectis tantum Gallias illustrare, sed exteras nationes, et regiones implebat, meritorum gratia pereurrente; sicque actum est ut in toto orbe velociter beati pontificis gloria militaret.

5. Igitur Constantii imperatoris tempore, cum Ariana hæresis, venenata de radice ^d flore toxico pullularet, tunc vir sanctissimus, timore nudus, fidei fervore vestitus, quasi signifer belligerator per medias acies inter hostiles fremitus, inter hæreticos gladios, se ingerebat intrepidus. Christi charitate securus, nihil de sua morte formidans, ^e illud solum metuens, quod absit, præjudicio religionis illato, ne viveret. Ilinc a Valente et Ursacio episcopis, qui prava credulitate Ecclesiam Dei turbare pertinaciter insistebant, imperatori persuasum est ut virum eruditissimum, de quo loquimur, et Dionysium Mediolanensem, et Eusebium Vercellensem, exilio ^f condemnaret. Nihil enim poterat ante insuperabilem sancti Hilarii facundiam hæreticus obtinere. Sperabat enim hostis fidei aliquis se nebulas splendori catholico posse prætereundi, si retrusus exsilio vir talis a certamine defuisset, quoniam si quis perversus voluit cum illo configere, ac si mutus et claudus, nec verba poterat proferre, nec responsionibus currere; sed quasi natans in pelago, ante fluctum ejus eloquentiæ mergebatur. Itaque in Phrygiam Asiæ regionem missus exsilio, ad augmentum virtutis, gratias egit Deo, quia quantum pro nomine Christi longius discedebat de solo proprio, tantum merebatur fieri vicinior cœlo.

6. Qui dum ad locum pervenisset optabilem, nobis tacendum non est, quod illi divinitus concessum est. Nam eo tempore, sancto sibi Spiritu revelante, cognovit quod beatissimam ^g Abram filiam suam, quam cum matre Pictavis reliquerat, quidam juvenis nobilissimus, prædives pulcherrimus, conjugii vinculo sibi quæreret annectendam. Sed ipse interventu orationis assidue cœlestem illi sponsum sine contaminatione providerat. Mox opportunitate reperta, manu propria subscriptam ^h, filię direxit epistolam, sufficienti sale conditam, et velut aromaticis unguentis infusam, quæ tenetur Pictavis pro munere conservata, indicans ei quod talem sponsum anxius pater illi providisset, cujus nobilitas cœlos ascenderet, pulchritudo rosarum et lili comparationem præcederet, oculi gemmarum ⁱ lumen obubilerent, vestis

^a In veteri Codice Colb., regione Aquitanicæ. In solis Edit., regionis Aquitanicæ partibus. Hic Pictaviensis civitatis jam expressæ videtur auctor vitare voluisse repetitionem. IDEM.

^b Gemeticensis Codex, cum Compend., octuaginta. IDEM.

^c Ita meliores Mss., quo verbo id significatur tempus, quo nondum per tonsuram clero adjunctus erat Hilarius. In aliis libris: intentus. IDEM.

^d Quidam Mss., floris toxici. Magis placeret, cum Compend., dira contagia pullularet, si et alter suffragaretur. IDEM.

^e In vulgatis, illud solum metuebat, ne præjudicium

religioni, quod absit, illatum prævaleret. Elegantior est lectio, quam exhibemus ex potioribus Mss. Horum in uno exstat illatæ non in lato. Mox ex iisdem restituimus, prava credulitate; ubi obtinuerat crudelitate. IDEM.

^f Hoc non uno et eodem anno contigit.

^g In pluribus Mss. constanter scribitur, Apram. IDEM.

^h Additum hic erat, infra post librum secundum, quod ex margine irripuit in textum. IDEM.

ⁱ Gillotiana Editio, lumine luminarent. Compend Mss., lumina illuminarent. IDEM.

candorem nivis opprimeret, ornamenta inestimabili A fulgore vernarent, divitiæ intra se regna concluderent, ejus sapientia incomprehensibilis emanaret, dulcedo favi mella postpoueret, pudicitia incontaminata persisteret, odor suavitate fragraret, thesauri sine defectione constarent. Addit ergo monitis ut filia nulli se prius a matre divisa conjungeret, quam * ut patris expectaret pollicitum, et sponsum pariter cum promissione venturum. Quod Abra dulciter excipiens, et quasi sponsam futuram in epistola patris amplectens, admonitionem secuta est, nulli in conjugio se resolvens. Sed qualiter ad illum sponsum pervenerit, locus in sequenti servatur.

7. Interea cum toto orbe Arianae hæresis perversitas pullularet, dato generaliter imperatoris edicto, ut omnes Orientales episcopi apud Seleuciam, Isauriæ oppidum, convenirent, disceptaturi quid sentirent de fidei veritate, tunc inter reliquos, quarto jam exsilio anno de Phrygia sanctus Hilarius in prædicto loco, b data sibi pergendi evectioe, ad synodum venire compellitur. Qui quoddam castellum dum adisset, die Dominico ingressus est templum; moxque Florentia puella gentilis, irrumpens multitudinem populi, voce magna servum Dei illic advenisse testata est, et ad pedes ejus accurrens non cessavit petere, nisi signum crucis ab ipso sibi fieri fideliter impetrasset. Quam Florentius pater secutus est, et cuncta familia in nomine Domini meruerunt pariter baptizari. Quæ Florentia, relictis parentibus, vestigiis ejus inhaerens, usque Pictavos perducta est; patrem vero se habere, non a quo generata est, sed per quem regenerata est, prædicabat.

8. Cum vero Seleuciam pervenisset, magno favore a cunctis exceptus est, eo quod divina misericordia talem virum prudentissimum, et singulari eruditione compertum, in spectaculum mundi produxerit, ubi erat de fide censendum. Hinc post examinationem agnitis hostibus et oppressis, decretis in scripto conditis, prospera gerens synodi ad imperatorem dirigitur legatio: cum qua perrexit sanctus Hilarius, quamvis ei non fuisset injunctum, metuens ne adhuc contra religionis dogmata respiraret damnata perfidia. Sed disserere longum est qualiter in Ariminensi synodo, c composita mentione aliud ex alio referens, fraus hæretica serpentino lapsu subrepsit, et quomodo postea legatis Seleucensibus per imperatoris

* Ita Codex Compend. Alii vero, ut patrem expectaret sibi pollicitum. Antea in quatuor Mss., prius male divisa, non prius a matre divisa. IDEM.

b Aliquot Mss., data evectioe, vel erectione. Sulpicius Sev., data evectioe copia. Habetur lib. XII, Cod. de cursu publico: *Evectioem copiam, cum proficiscendi ad nos necessitas fuerit, serenitas nostra largita est.* IDEM.

c Legendum haud dubie mentione. Hoc enim dictum est de mendacio Ariatorum, quo vocem substantiæ ab Orientalibus omnino respui impudenter mentiti sunt. In Mss. Compend., compositum mendacium. IDEM.

d Sic Sulpicius Severus lib. II.

e In Vulgatis, ne Trinitatis fidei iniquitatis perfidia interpolatoris opera. MON. S. MAUR.

f Sic potiores Mss. Vetustior e Colb., tam mali-

iniquitatem ipsa est illata calumnia. Quod tamen athleta Christi beatus Hilarius agnoscens, graviter dolet apud Ariminum diaboli prævaluisse mendacium, in tantum ut et Orientales partes similiter composito pravitate fuce inficeret. Imperatori autem d tribus libellis oblatiis, preces effudit ut, in ejus conspectu collectis adversariis, esset ei contra hæreticos disceptandi de religione licentia, ne veritatem falsitas obumbraret, e ne aequitati iniquitas prævaleret, ne imperator Deo resisteret, ne fidei perfidia rebellaret. Unde Valens et Ursacius, conscientiae reatu perterriti, quoniam, si daretur facultas certandi, mox se recognoscebant Hilarii contentione prosterni, sollicitant imperatoris animum, f tam maligna parte captivum, ut ipsum Dei virum ad Gallias redire perurgeret, dicentes, illo præseente, hæretica non posse machinamenta proficere. Quo obtento, ad Gallias compulsus revertitur, putans amplius se pati exsiliium, quod illic perturbationem Ecclesiae relinquebat, termino disceptationis non consecuto. O beatum pontificem, qui in summo discrimine, inimico etiam sibi iudice, adiit tribunal imperii, sine timore tormenti! Vere totis visceribus diligebat Christi regnum, qui non formidabat in principatu Constantium. Nam quod se pro Domino sic ingerebat aperto periculo, optabat martyrium, si non defuisset percussor; et tamen animus sumpsit gloriam, etsi tempus non intulit poenam. Sed huic ipsum divino nutu servatum testificor pro correctione g cunctorum. Nam pene totum mundum gravi errore confusum, factis sæpius in Gallia synodis, per Hilarium fuisse ad viam veritatis adductum, confitetur lingua multorum. Quid autem interest h, vel sibi pro æterna vita factum fuisse martyrem, vel amplius vixisse, reliqui ne perirent? Igitur sanctissimam animam etsi gladius persecutoris non abstulit, palmam tamen martyrii non amisit.

9. Itaque dum regrederetur ad propria, tunc beatus Martinus, æque meritorum lumine i non absconditus, qui ab eodem sancto Hilario exorcista est postea constitutus, cognito adventu ejus, Romam festinanter occurrit. Quem cum jam præterisse cognosceret, usque ad Gallias consecutus est. Neque enim Martinus, qui adhuc catechumenus Christum chlamyde sua tectum videre meruit, illi devotus occurreret, nisi per omnia mysteriis plenum in eo spiritum præ-

gna te per artem captivum. Cæteri vero libri, jam magna ex parte captivum. IDEM.

h Editi, multorum, renitentibus plerisque Mss., quibus suffragatur illud Sulpicii, pag. 362: *Optimum factu arbitratus, revocare cunctos ad penitentiam, frequentibus intra Gallias conciliis, etc.* IDEM.

i In Vulgatis, vel si; in pluribus Mss., vel se, magis placet cum potioribus, vel sibi, hoc est, quod sibi uni profuisset. IDEM.

j Antiquior Mss. Colb., non obscurus. Tam Compend.: qui ab Hilario defensore sancto exorcista, etc., ommissa voce postea, quam per glossemam huc interpretasse censet Bollandus. Alias certe pagaretur de Fortunatus cum Sulpicio, qui Martinum ab Hilario, antequam exsularet, exorcistam ordinatum esse scribit. IDEM.

vidisset. Nec mirum si ille qui Deum prius vixit in A
paspere postea illum habitare cognosceret in do-
ctore.

10. Illud etiam nobis non convenit tam nobile
præterire miraculum. Nam cum ^a circa Gallinariam
insulam propinquaret, relatione agnovit vicinorum,
ibidem ingentia serpentium volamina sine numero
pervagari, et ob hoc quamvis illis hæc insula vide-
retur vicina, propter inaccessibilem tamen locum
magis illis videbatur esse quam Africa. Quo audito,
vir Dei sentiens sibi de hostiali pugna venire victo-
riam, in nomine Domini, præcedente crucis auxilio,
descendit in insulam; eoque viso, serpentes in fu-
gam conversi sunt, non tolerantes ejus aspectum.
Tunc baculum figens in terram, quasi metam, quo
usque deberent excurrere, virtutis ^b potentia desi-
gnavit; nec amplius libertas est illis occupare quod
vetuit ^c, tanquam si reliqua pars insulæ non sit terra,
sed pelagus; quia dum tempor illam partem verentur
attingere, facilius erat illis mare transire ^d quam
vocem. O immutabilem terminum, de sermone plan-
tatum! Apparet quantum est melior Adam secundus
antiquo. Ille serpentis paruit; istæ servus habet, qui
possent serpentibus imperare. Ille per bestiam de
sede paradisi projectus est, iste de suis cubilibus ser-
pentes exclusit. Deposuit anguis ^e antiqui menda-
cium, qui didicit implere mandatum. O Hilarii dul-
cedo, medicamentum, et meracum, ante quem sine
mora venena fugata sunt! Addidit terram hominibus,
quia in loco belluæ incola transmigravit. Sed rever-
tamur ad ordinem.

11. Cum, de exilio regressus, introivit Pictavis,
summo favore plaudebant omnes pariter, eo quod
ecclesia recepisset pontificem, grex pastorem; et ac si
omnes cum ipso tunc redissent ad patriam, ita sine
illo se exsules fuisse desebant.

12. Itaque beatum Martinum in vico^f, Locoge-

^a Plures Mss., circa *Dives Galliarum insulam*; sicque Bouchetus legit, ac putat hæc insulam ad rupes Primalienses sitam. Haud procul Rupella, uti Bollandus observavit, vicum Yves et pontem d'Yves, exhibent tabulæ in Alnesio. Valesius autem, in notis Gallie., pag. 390, 2, notat insulam *Divam* proximam esse tum ostio *Separis*, tum alteri insulæ quæ Latine *Oia* vel *Ogia*, vulgo *l'Île-Dieu* nuncupatur. Quamvis Mss. vetustiorum auctoritate retineamus, *Gallinariam* insulam, eam tamen arbitramur aliam fuisse ab insula ejusdem nominis, in mari Tusco sita, quem Martinus incoluit. Alias Martinus in ea Hilarium expectasset, nec Romæ tentasset ei occurrere, si hæc illius iter fuisset. Falso etiam inhabitabilis diceretur, quæ a Martino fuisse habitata. *ITEM.*

^b In duobus, Mss., *potentiam*.

^c In Vulgatis, et tanquam si hæc insula. In duobus probæ notæ Mss., *tanquam pars terræ non sit terra*. In cæteris, ut in textu. *Mon. S. MAUR.*

^d Vetustior e Mss. *Colb.*, quam huc esse. *ITEM.*

^e Ita vetus Codex *Colb.* Alii vero, *antiquum medicamentum*. Mox aliquot Mss. o *Hilarii dulcedo*; ac deinde cum edit. *Gil. medicamentum et meritum*. *ITEM.*

^f Sulpicius hujus monasterii situm non longe ab oppido esse tradit, sed nomen ejus silet, nec in eo scribendo consentiunt Mss. Legere est in vetere *Colb.*, *Locojaco*; in alio non recentiore *Casalis Be-*

A jaco nomine, dum præcepisset consistere, virtute divina meruit ibi beatus Martinus mortuum suscitare. Deinde post aliquot dies infans quidam sine baptis-
mi regeneratione defunctus est: duplici morte damnatus, presentem amiserat lucem, et pœna futuri sæculi non carebat. Tunc mater exstincti, quæ jam mater non erat, dum filium non habebat, pro-
lata ad pedes sancti Hilarii, præcedentibus lacrymis, nati sui corpus effudit, exclamans: Martinus adhuc incipiens catechumenum mortuum revocavit; tu, pontifex, redde, rogo, filium, aut mihi, aut baptis-
mo; qui populi pater agnosceris, ut ego mater vocer, quæso, obtineas. Sic illa plus lacrymis petente quam
verbis, commotus est pietate vir Dei, et, spectante populo, et ad consueta arma recurrens, in terram prosternitur. Mox paulatim defuncti ^b pallor in ruborem convertitur, frigida membra, revocato spiritu, intepescunt, oculi apertis palpebrarum januis peregrinum lumen agnoscunt, vox adducto aere de pectoris domicilio confusa profertur, gresses sui vestigiis redivivus extenditur, in anterioris fundamenti statum tota fabrica renovatur. Quid plura? Taudiu jacuit sacerdos in pulvere, donec pariter surgerent, senex de oratione, infans de morte. Ecce vita laudabilis, quæ de alterius corpore necem precibus effugavit, spoliavit Tartarum, spem habens in Christo. Mors ibi jura non tenuit, ubi Hilarius vim orationis ingessit. Sed tanta res non potest nostris verbis plus ornari, quam ipsius meritis. Nunc vero memorandum est, quod supra ⁱ prætermisimus, qualiter miracula reliqua hoc subjecto miraculo cum-
lavavit.

13. Denique cum beatissimam Abram filiam suam, ad quam de exilio destinavit epistolam, incoluam invenisset, alloquitur eam, quomodo poterat dulcedo patris et facundia oratoris. Quid dicam? Alloquitur illam Hilarius, cujus eloquentiæ post ipsam compa-

ned., *Locotejaco*, in Compend., *Locodiaco*; in pluribus aliis, *Legudiaco*. Sic et apud Bollandum hic vicus aliis *Legudiacus*, *Tyacus* et *Goteioæcus* dicitur, et in *Breviario Sarum*, *Lugduniacus*. Ipse præfert, cum Edit. *Gil.*, *Tegiaco*. Ex duobus prioribus Mss. conficimus *Locogejaco*, adeo ut in primo exciderit littera *g*, quam antiqui voce non experimentes, facilius etiam in scriptis omittébant. Ex altero autem supplemus litteram *e*, concinente Gallico nomine *Liguge*. Non displiceret *Legugejaco*. *ITEM.*

^s Edit. *Gil. ad conversata arma*; quod deinde enuntiatum de defuncto ad vitam revocato, quendam affinitatem habet cum iis quæ de moribunda sanata edisserit Venantius in *Vita sancti Gerwani*, ut post funerum *pallorem facies in ruborem transiret*. *ITEM.*

^b Placet hic referre versus Ven. Fort. quibus Catechumenum a sancto Martino vitæ redditum describit, l. 1. Vit. sancti Mart., quibus summa cum hoc loco affinitas, ac similitudo intelligitur. Sic ergo habent illi:

Interea geminis spatio remorante sub horis,
Ecce redit facies, salient per membra vapores.
Stat rubor inde genis, oculos pupilla, repugit;
Rursus et insertus renovat specularia visus.

Vena tumet rivis, animato fonte cruoris,
Paulatim assurgit, fabrica titubante, columna,
Erigiturque jacens pariter domus, et suas hospes

ⁱ In uno Ms., *præmissimus*.

rare aliquem vix audemus, nisi qui fuerit spiritu A
divino, ut ille, repletus : tentat ejus animum, si
vellet attingere sponsum quem patris gratia a provi-
derat. Tunc libenter desideranterque, ut celeriter ei
jungeretur, optabat. Quam voluntatem pius pater
agnoscens, intentus orationibus non cessavit, donec
sine dolore, sine contagio, se præsente filia de
mundi ludibrio migraret ad Christum, quam propriis
manibus, ut decuit, venerandæ tradidit sepulturæ. O
funeris gloria, quæ melior habetur quam vita, quia
quod terræ subripuit, in cælum transmisit? Vere, ut
ego considero, plus fuit, quam resuscitari, sic mori.
Certa enim salus est, non contaminari peccatis.
Quanti caperent, rebus cum vita traditis, talem trans-
itum comparare, si mercatorem forsitan invenirent?
Quid distat inter vivificati infantis, et filix mortifica-
tæ mysterium? Illum resuscitavit ad baptismum,
hanc prædestinavit b ad regnum : nisi quod in illo
adhuc spes peccandi restabat, hæc immaculata fuit.
Quod cum vidisset mater beatæ Abræ, a ponti-
fice postulat, ut et ipsa, si mereretur, erepta de
mundi crimine, cum filia præsentaretur ad regnum.
Cujus vota considerans, assidua oratione et ipsam
ante se transmisit ad gloriam. Quis æstimaturus est
talem virum ita dilexisse Dominum, conjugis et fi-
liæ affectu contempto? Tamen in hoc magis illas
amasse cognoscitur, cum per ipsum lumini perpetuo
transferuntur.

14. Quis vero abundantiam rigantis ingenii con-
tendat evolvere, aut ejus verba verbis valeat ex-
æquare? c Qualiter ille indivisæ Trinitatis libros stylo
tumente contexuit, aut scripta Davidici carminis
sermone cothurnato per singula reseravit? Quam fuit
in dissertatione providus, in tractatu profundus, per
litteraturam eloquens, per virtutem mirabilis, in
complexionibus multiplex, in resolutione subtilis,
astutus juxta prophetam, imo prudens juxta Domini
vocem, ut serpens columbæ simplicis gratiam non

a Ms. præciderat, prævideret.

b In Mss. Colb., destinavit; in Comp., transmisit
M. N. S. MAUR.

c Velustior e Mss. Colb., qualiter; ille in divisa
(forte, in diversa) libros stylo tumente contexuit. Com-
pendiensi vero, qualiter ille libros contra Arian perfi-
diam promulgavit, quomodo librum Psalmorum per
singula cothurnato sermone reservavit. [leg. resera-
vit], in hymnorum etiam fuerit dissertatione [ubi men-
dose excusum erat, in discretionem] paratus. IDEM.

d In exemplari Compendiensi hic subjicitur : Obiit
autem præfatus pontifex Hilarius die Iduum Januariarum.
Reliquiæ ejus Pictavis sunt conditæ; in quo loco
hactenus divina beneficia operantur, ipso præstante,
qui vivit, etc. IDEM.

e Apud Gillotium, auxilia memoret.

f In Mss. Ottonon., German., Colb., ac nonnullis
aliis, diffusior est hic liber in hunc modum : Ne ergo
pagina cum styli rusticitate nec non et loquendi ni-
mietate prolixius extensa vilescat, scribendi jam
debemus construere metas; est tamen dignum, juve-
ritque hoc unum tantum referre, quomodo hujus
sancti viri anima divini luminis fulgore migravit
excepta. Tantum namque lumen Ecclesiæ dum infrin-
mando obscurari cœpisset, venerabilem virum Leo-
nium, ejusdem civitatis presbyterum, quadam die,

amittens. Ipse conditi sal ingenii, fons loquendi,
thesaurus scientiæ, lux doctrinæ, defensor Ecclesiæ,
hostium oppugnator. Cujus dicta qui legerit, non
credet dicere, sed tonare d. Hoc fuit ultra hominem
sapere, tam caute de religione censere.

15. Sed qui vult ipsum cognoscere, ejus e exilia
memoret, merita respiciat, volumina relegat, dicta
perpendat, signa quotidiana percensat. Qui dum su-
perstes fuit in hoc sæculo, aut scripsit ecclesiasticæ
fidei documenta, aut pugnando calcavit hæretica
crimina, aut petenti tribuit miraculorum suffragia
quæ, volente Domino, usque in hodiernum diem ejus
orationibus perseverant. Sed mea lingua non sufficit
singulatim de sancto Spiritu, qui per eum et opera-
tus est et locutus, sicut illi dignum est, cuncta
proferre.

16. Det mihi pius veniam, quia multa præterii, qui
vix pauca conscripsi f. Ita beatus Hilarius de præ-
sentis sæculi vita, Valente et Valentiniano regnantibus,
cum gloria migravit ad Christum, terra plorante,
cælo gaudente, eodem Jesu Christo præstante, qui
cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus in
sæcula sæculorum. Amen.

LIBER SECUNDUS.

PRÆFATIO.

Domino sancto et meritis beatissimo Patri, Pascentio
papæ, et in Christo florigera perenniter charitate
vernantibus, Ecclesiæ Pictaviensis habitatoribus,
Fortunatus.

1. Cum veteres, infidelium conditores voluminum,
eloquentiæ suæ pompam cunctis ostendere causa
provocaverit opinionis inflatæ, dum inter regum vo-
ta, seu funera, id est, prospera, vel adversa, con-
fuso vocis ordine, quodam modo visi [Al. nisi] sunt
cantare pariter et plorare, ut hi qui dixerunt, vel de
quibus locuti sunt, saltem in libris viverent, etsi vacuis
quibus actibus inaniter defecissent; cur ergo, [F., ego].

secretius sibi accersiri mandavit. Ei autem idem
sacerdos credulus, et dilectissimus habebatur. Cum-
que imminentibus noctis tenebris eum exire, et si
quid foris audiret, sibi renuntiari jussisset, ipse voces
tumultuantis adhuc populi civitatis se audisse rever-
tens exposuit. Persistebat itaque vigilans, justique
finem expectans, animum novissimis ejus et charis-
simis exhortationibus reficiens. Deinde, tempesta
jam nocte, rursus a sancto rogatur exire, quidque
auditu percipere posset, sibi jacenti ad lectum referre.
Qui dum nullius sonitum vel mutationem se sensi-
sisse renuntiat, mox splendor incæstimabilis clarita-
tis, quem Leonius se non potuisse ferre fatebatur,
per fenestram a parte altaris ejusdem basilicæ, in
qua sanissimus decubabat infirmus, ingreditur. Se-
cundum namque Apostolum, infirmatus carnis, spiritu
potentior erat; cujus anima, non qualiscunque, sed
beatissima, corporalibus soluta vinculis, egressa eo
ipso, ut credimus, divinæ claritatis lumine suscepta,
et in paradisi migrando perpetui splendoris amoni-
tatem intravit. Ibi nunc et semper pretiosi lapidis
diademate coronatus, in sempiterna cæli arce felici
perfusus luce, exultantibus sanctis famatur. Ita
beatus pontifex Hilarius, etc., Mox. S. Maur.
e In uno Ms. Colb. additur et hic; tunc præ-
terii, postea autem Pictaviensis episcopi, tunc.

melioris spei sollicitatus instinctu, patiar reticere de summi confessoris viventibus moritis et victoriis, non sine, quod absit, vindictæ cœlestis incursu, cum vix debita solverem, si de beati Hilarii indeficientis lampadis splendore, infatigabili voce, die continnata cum nocte pariter, decantarem? Qua vero vel irretitus inscitia, vel impulsus offensa, in ea voluntate sub gravi torpore persisterem, ut cum illi decepti plurimo tractatu de resoluta umbrarum imagine nonnulla conficerent, et in pulverem redacta cadavera falsis quasi laudibus animarent, ego de sanctis permanentibus, et, quod est felicius, in regno Christi quotidie florentibus, nihil referrem, præsertim ubi diversa diversarum partium videtur esse causa mercedum, quod gentiles fructum laboris sui inani tantum favore voluerunt consistere, nos autem oporteat illum in beatorum virorum intercessione plantare, quibus hic verba si solvimus, illic gaudia comparamus?

2. Ideirco reddat illi mobilis lingua præconium, a quo prius pectora hunc conceperunt affectum. Nam bonis ejus aperte credetur invideri, si quæ de illo cognovimus, silentio videantur abscondi. Merito itaque cum cæteris et me de se loqui compellit, qui etiam mutus, ut loquantur, absolvit. Sed quam plura superstes in corpore fecerit, vel quanta operatus sit, postquam a terram in requiem, plaudentibus de se angelis, ad Christum victor de mundi certamine transnavigavit, etsi non potui, annorum vetustate subripiente, contingere, attamen vel quæ præsentis tempore miracula misericors præbuit, cupio indigenti memoriæ non fraudare, ut quisquis hæc si'eli, sicut decet, auditu perceperit, et præterita se cognoscere gaudeat, et similia fieri virtute confessoris in futurum confidat.

INCIPIT LIBER.

3. Igitur a Probianus cum dubio jam vitæ penderet iam sine, et spem convalescendæ infantis mors invidens parentibus subripere festinaret, nec parvuli funus acerbum considerans, nec desideria ingemiscentis senectutis spectans, avida quidquid invenit extra sortem cuncta concludens, sola tamen intercessione beati Hilarii restiterat moribundo salutis occasio. Quem Franco suus genitor, et Periculosa mater, quæ magis converso nomine, filii periclitabatur in nece, jam quasi defuncti præmeditantes exsequias, cum ingenti luctu et fletu in confessoris tabernaculum detulerunt. Tunc sanctus Hilarius ab auctore suo secretæ artis exhibens medicinam, consuetus de dispendio funeris reddere compendia sanitatis, subito

^a Bouchetus, c. 15, et Claudius Robertus hunc aiunt esse Probianum, seu Probatianum episc. Bituricensem XXIV, qui anno Pelagii papæ 2, Childeberti 44, Christi 555, subscripsit concilio Parisiensi II, et biennio post præfuit Parisiensi III, adeoque attigit tempora Venantii Fortunati. BOLLANDUS.

^b Ottobon. Ms., *pontificatus Bituricensis*; et mox, *ad limina*, ubi in aliis, *ad luminaria*. Similis est locus Venantii Fortunati, in Vita sancti Germani num. 11, ubi de moribunda sanata ait: *Quæ singulis annis vitæ*

membrorum fluentem fabricam verbo operante erexit, et in statum pristinum, tanquam si nihil in ea fuisset solutum reformavit; moxque parentum lacrymas, lætitiæ mole superveniente, siccat, gemitus voto succedente præclusit, ubi jam per dolorem non erat, sed præ gaudio quod plorarent. Quas poenas, quæ tormenta mors ipsa tunc pertulit, quando illud quod credebat invadere sic amisit! Profecto quando alterum victrix ferire non potuit, sese ipsam victa percussit. Qui tamen Probianus postea apicem promeruit obtinere ^b pontificis, et usque in hodiernum diem ad luminaria sui medici singulis annis vitæ debitor tributum persolvit.

4. Illud quoque nobis est tam singulare miraculum, pro gloria collatoris, ad memoriam populi revocandum. Nam cum a ^c Cadurcis venissent duo homines lepræ maculis immutati, spem suæ salutis in sancti Hilarii intercessione fundantes persistebant, et de pulvere qui ab ejus sepulcro abstergebatur sua cum aqua lavantes capita, et membra reliqua perungentes, tam diu sibi talem curam fideliter impenderunt, donec infirmitatis ipsius ulcerosa varietas de corpore quod captivaverat captiva migraret, ut decepta suis solatiis colorem quem invaerat violatum relinquere, et quam secum attulerat, turpitudinis speciem non teneret. Post innumera bilia itaque vulnera, membris omnibus, in-taurata est cutis una; vultus ille diuturna deletus sorde [*Ms.*, *sordine*], sua cœpit in ambobus repingi imagine, nec agnosci qualis fuerat per infirmitatem. Per fidelissimum namque lavacrum pulveris, Pictavis purificus illis inventus est Jordanis, et non ipsi ad fluvium, sed ipsis fluvius hic occurrit. Ex quo tam prædicabilis patuit miseratio confessoris, quod et laborem eis longinqui itineris abstulit, et salutis vota porrexit. O quam inæstimabilius claruerunt documenta virtutum, ubi sepulcri immunditiæ mundaverunt maculas lepræ! Cujus hoc facere cura potuisset artificis, qui de tali pu'v'ero ferret beneficia medicinæ? Ex quibus ^d Castorius diaconus et Crispus subdiaconus institutus, ad ejus obsequium usque in finem suum, per quem sanati sunt, adhæserunt; et merito illius elegerunt sustinere juga Domini, a quo a poena liberi sunt effecti.

5. Quædam puella in hanc vitam veniens, dexteram mortuam traxerat natura formante, et debilem manum in speciem glomi ^e collegerant nervorum fila contracta: fluxa suo stamine digitorum tela ^f marcebat. Tunc occurrens ad beatissimi Hilarii sepulturam, intercessione ejus vivacibus est officii ordinata: paulatim mobiles vigor articulos stupefactas

tributum solvit pro pretio. MON. S. MAURI.

^c Cadurcorum metropolis in Aquitania prima Cadurcum ad Oldum fluvium, urbs episcopalis sub archiepiscopatu Bituricensi. BOLLAND.

^d Bouchetus nono die sanatos scribit: Idem habet *Casterius*, idem *Crispo*. BOLLAND.

^e Ita Codex Ottob. In aliis, *globi*. MON. S. MAURI.

^f Apud Gill., *marcebat*. Huc spectat illud Fortunati in Vita sancti Germani, n. 14: *nervorum tela retextitur.* IDEM.

et a unguis irrepsit. Post longa tempora manus illi tunc nata est, cum sensit munera confessoris. Exstincta manus venit ab utero. viva rediit de sancti sepulcro. Ecce quam larga remuneratoris est pietas, ut quæ natura non genuit, hic membra suppleret.

6. Nec illud quidem præterire convenit, quod caeco felici: post vota successit. Nam cum ad beati Martini limina pro recipiendo lumine intentus properasset, in sancti Hilarii præteriens templum ingressus est. Quo dum vigiliis officio solito celebrarent clerici, mansuetus, apertis oculis, ipse diem coepit aliis nuntiare, qui hoc semper egebat audire. Apud quem una semper nox erat, tenebras illi sanctus Hilarius e nocte purgavit. Qui nunquam viderat ornamenta diei, coepit illi novus sol miræ claritatis nasci. Tunc illi fabricata sunt omnia, quando eorum videre meruit facturum; et, ut ita dicam, quodam modo post se illi mundus est natus, cum factus est agnitus. Caecus ad beati Martini ecclesiam festinabat accedere, iste eum in suo templo dignatus est illuminare. Quanta micat gratia donatoris, qui prævenit desideria supplicantis!

7. Quid etiam dignum referam de tam regali mysterio, quod ab ipso est in regem collatum? Denique Clodoveus rex, dum contra hæreticam gentem pugnaturus, armatas acies commovisset, media nocte moruit de basilica beati Hilarii lumen super se veniens aspiceret, admonitus insuper, ut festinanter, sed non sine venerabilis loci oratione, adversus hostes, conflictaturus descenderet. Quod ille diligenter observans, et orationi occurrens, tanta prosperitate, altero pro se pugnaturus, processit ad bellum, ut intra horam diei tertiam ultra humana vota soliretur a Domino victoriam. Ubi multitudo occisorum cadaverum colles ex se visa est erexisse. Ecce terrificiter formidanda prodigia, et delectabiliter amplectenda miracula. Parum illi fuit pro solatio regis, signum luminis ostendere, nisi aperte monita addidisset et vocis. Similis quædam contigit, hæretici populi tempore, hujus causa virtutis. Nam ibi columna ignis populum præcesserat, hic figura lampadis admonerat.

8. Vellem nosse quod fuerit tanti ardoris secretum mysterium, tam manifeste prolatum. Sed quantum ipso inspirante videor agnoscere, non tacebo. Nam contra hæreticas acies, sicut olim in corpore, non cessavit spiritu dimicare. Quanta fuit illi sem-

^a Alii, *ungentes. An, rigentes?*

^b Nostri Mss., *ad fratrem ejus beatum Martinum festinabat.* MON. S. MAURI.

^c Sic Mss. at Editi, *armatas haberet acies.* De hoc miraculo legendus Gregorius Turonensis, lib. II, cap. 43, ubi tradit Clodoveum, quinto ante mortem anno, adeoque Christi 507, cum Alarico Gothorum rege in campo Vochladiensi, decimo ab urbe Pictavorum militario, dimicasse, ac fuso exercitu regem ipsam suapte manu peremisse. IDEM.

^d Edit. Gil., *tanta jacuit in loco, ut colles ipse ob id visus sit se erexisse in altum;* interpolationem sapit. Boll. et M. Colb., *colles ex se visa sit montium erexisse.* Expeditior visa est lectio Gemeticensis. IDEM.

per pro culta catholice religionis aviditas, cum in requie posito adhuc sollicitudinis non desit libertas! Nam qui tunc in synodo ad confundendum hostem verba fidelia protulit, hic in campo arma tractavit victoriam.

9. Mulier in vico Tonaciaco, dum aquam ad opus suum deportaret die Dominico (non est meum nosse quo præventa peccato), manus ejus attracta est, venarum arefacto discursu. Tunc revelatione commota est ut ad sancti Hilarii, si vellet salva fieri, properaret. Quo illa fidens nuntio, tanquam cum ipso sanitatis suæ præviatore, facta percurrit. Et dum in ecclesia psalleretur, similiter in absolutione, die Dominico, quo præcesserat poena, secuta sunt gaudia. Ecce conuetudinem patroni singularis amabilem, qui ut inveniat quod præstet, et causas exquirat. O beatum Hilarium omnium corde, ore, voce cantandum! cujus tam larga benignitas est, ut non solum alicui non abscondat, sed ultro ingerat! Veniamus ad alios venerandi fructus miraculi.

10. Quædam paralytica, anni adulta puella, non merito, sine vite vivebat officijs. Cui intra lumen extincti corporis tantum superstes anima palpitabat, et in toto cadavere lumina quasi sola vigeant, ac velut mortua in se membra vigilantes oculi custodiebant. Nea lingua torpens intra palati cameram volubilis excurrerebat, nec inducta de pectore vox collata poterat verba disponere; non manus, cum soluta langueretur natura, debita servitia dissolvebat, neque pes instabilis membrorum structuram sustentabat, adhuc insuper totius corporis infabricata massa torpebat. Quæ in festivitate beati Hilarii intra basilicam posita, cum ingenti favore spectantibus omnibus erecta. In unius ergo delictis corpore miracula plura sanctus complevit. Attenuata genuum vestigia roboravit, linguam rigentem flexibilitati et facilitati vocis aptavit, ad usum lanificii debiles quondam palmas armavit, lineamenta viscerum gratia pii muneris animavit. Aliquando velus infans in verba prorupit; et, quod est conspicuum, voce prima, lactis alimenta quæsivit. Ergo ut tales cibos ante omnia posceret, quid aliud datur intelligi, nisi quando sanata est, tunc prius credidisse se nasci?

11. Nec illud tam fidele mysterium oblivione noxia subtrahatur. Itaque cum duo negotiatores ad beati basilicam occurrissent, habentes formam cera-

^e Boll., ut et Mss. Ottob. ac C. lb., hic adjiciunt: *Ita credebatur sibi contra Alaricum Arianum iterum bellandi redire constantiam. Gemet.: Credebatur tam contra Hilarium Arianum iterum rediisse Constantiam.* IDEM.

^f Solemne fuit Fortunato uti *περιρρηστικῶν* ejusmodi, sicuti et in lib. IV vite sancti Martini, periculis mutam, ejus virtute sanata referens, inter cætera hæc habet.

Mox resoluta movet faucis lyra tinnula plectrum,
Atque inuseta canit camerati concha palati:
Deute relisa cavo, producens verba sonillo.

^g Ottob. Mss. *vocabulis.*

^h Vulgati, *membrorum ruitas sustinebat;* corriguntur ex Mss. Ottob. et Colb. MON. S. MAURI.

quasi socialiter in commune; quidam ex his al-
quitur alterum, ut eam, etsi tam parvam rem,
tamen tanto confessori vel libenter offerent, sed
incassum sua verba in animo socii nolentis expendit.
Ipsè tamen cum eodem collega suo in oratione pro-
sternitur, ceramque illam occulte ante tremendi
sepulcri cancellos exponit. Moxque ad omnem æqua-
litate ceræ ipsius species se divisit, et pars illius
fidelis oblatoris accepta, pars altera, videntibus
plurimis,volvendo usque ad alios cancellos, nutu
divino, cum omni contumelia est repulsa, qua-
i nollet sanctus invadere quod alter illi devotus non
obtulit; et quoniam semper abhorruit quod ex fide
non venit, tam certus in iudicio quam misericors
est in voto. O quam incorruptibilis arbiter claret!
Castior [Al., cautior] est iste in examinatione iudicii, B
quam in electione florum illa quæ ceram casta pro-
ducit. Tunc itaque ille qui offerre noluit admissi
criminis se teste confusus, et immensi pudoris reatu
perculsus est; vidensque sibi a radice suæ conscien-
tiæ tantæ turpitudinis opprobria pullulasse, et in
faciem suam occultæ cognitionis facinora revelata
aspexit, consideravit, ingemuit, et flevit, ut saltem
lacrymarum fonte rigante dilueret quod corde delin-
quente scedavit. Qui postea majora obtulit exactus,
ceræ iudicio castigante.

12. Item cum juxta consuetudinem quadam nocte
cereus ibi illuminatus fuisset, casu super sepulcrum
ejus, qui intercessione sua a mortuos vivificat, ardans
corruit, ita ut super b mafortem quo cecidit, sine

^a Abest. *mortuos a Mss.*

^b Mafors hic adhibetur a Fortunato pro *velo*, quo
sanctorum tumuli tegi solebant. Cæterum mafors
erat operimentum capitis, maxime muliebri, de
quo plura Dufres., in Gloss. Subematur etiam pro
scapulari monastico, ut intelligitur ex Cassiano, qui,
l. i Insist. Mon., cap. 7, disserens de monachorum
habitu: *Post hæc, inquit, angusto pallio, tam ami-*

læsione aliqua perarderet. Nam in quantum fuit cerei
longitudo, cera jacens inventa est, papyro con-
sumpto, tanquam si confinium cera ipsa fuisset
inter ignem et pallium, ut ab ipsa inveniretur
defendi, per quam potuisset exuri. Attendite bene-
ficiam. Ut obediretur confessoris præcepto, quam
semper scit subdere c, hic ceram ignis expavit,
et quam in ardendi auxilium sumpserat, ipsa ei visa
est repugnare. Sed inter hæc illud admonet potius
ut dicatur, in virtute confessoris, quæ deducta cera
flammas extinxisse, et e verso ordine illud a quo
vorari potuit præfocasse. Diversæ species suam viæ
sunt naturam mutasse, et ne quid incendia læde-
rent, pallium pro marmore, cera fuit pro sumine.
Sed quantum est apud illum cerei lumen extin-
guere, qui cæcorum lumen accendit? Aut cum ad
alterius cadaveris sepulturam oculorum ignem relin-
tegrat, quam facile credimus de sepulcro proprio ut
flammas expellat?

13. Vellem adhuc insatiatus sacratissimi viri mi-
racula quasi peculiariter decantare; sed vereor ne
unde meam cupio devotionem ostendere, auditoris
animum fastidio nascente videar obturare. Da mihi,
pie, veniam de textus hujus parvitate, da casu cul-
pam, ne dum hominis cupio vitare fastidia, videar
incurrere confessoris offensam, de quo exigua dice-
rem, si libros implerem. Sed præsumo plurimum de
te minus dicere, ut de te legere populam brevitatis
plus invitet, auxiliante Domino Deo nostro nunc et
semper. Amen.

C *ctus humilitatem quam utilitatem pretii compendiumque
sectantes, colla pariter atque humeros tegunt, quod
mafors tam nostro quam ipsorum nuncupatur elo-
quio.*

^c Apud Bolland. hic additur, *et consumere.* At
apud Gill.: *Ut obediret præcepto. Quam semper scit
subinde consumere, hic ceram, etc.* Mss. S. MAURI.

PRÆMONITIO

IN VITAM SEQUEMTEM S. GERMANI EPISCOPI PARISIENSIS.

*Sequentem Vitam sancti Germani, pontificis Parisiensis, edimus ut exstat sæculo i Benedictino cum notis
cl. Mabillonii. Facile conveniunt omnes eam a Venantio Fortunato scriptam fuisse; de qua mentionem faciens
Greg. Tur., lib. v Hist. Franc., cap. 8, si quis tamen, inquit, strenuus virtutes illius [sancti Germani], quas
in corpore fecit, sollicitè vult inquirere, librum Vitæ illius, qui a Fortunato presbytero compositus est,
legens cuncta reperiet. Porro sanctus Germanus obiit an. 576, die 28 Maii, circa quod tempus ejus Vitam
ab amicissimo ejusdem Fortunato conscriptam fuisse verisimile est. Exstat illa apud Surium quoque et Bollandum,
sub eadem die 28 Maii.*

VITA SANCTI GERMANI

URBIS PARISIACÆ EPISCOPI.

1. Beatus a igitur Germanus b Parisiorum ponti-
fex, territorii Augustodunensis indigena, patre

Eleutherio, matre quoque Eusebia, honestis hono-
ratisque parentibus, procreatus est. Cujus genitrix

^a Apud Bollandum omittitur igitur.

^b Mss. Bonifontis, *Parisiacensium.* BOLLAND.